

מפעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

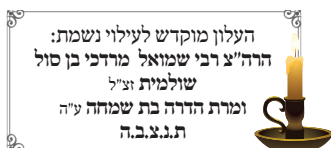
כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס ד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן

העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שיש שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף

היומי במלגה מכובדת למגדרי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים |

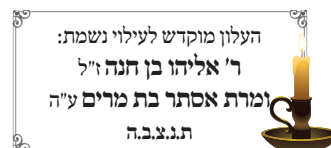
מבחינים ארציים לאבכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואבכים עמלי תורה

יום א' ב' אדר א' - שבת ח' אדר א' תשפ"ד

מסכת בבא קמא ק"א-ק"ז

שבוע פרשת תרומה

דף ק"א ע"א

איבעיא להו יש שבח סמנין על הצמר, או אין שבח סמנין על הצמר וכו'.

ובשולחן ערוך [חושן משפט סימן שס"ג סעיף י"א] מי שהיה לו צמר וסמנים שרויין, ובא אחד וגזלן וצבע הצמר בסמנים, והוול צמר הצבוע בענין שאינו שוה אלא כמו שהיה שוה בהיותו לבן, ושואל הנגזל מהגזלן דמי סמנים, פטור. ואם תפס הנגזל, אין מוציאין מידו.

ויותר בהרחבה ותוספת מהאחרונים, כבר נתבאר שגזלן קונה בשינוי מעשה, לפיכך אם גזל סממנין שצובעין בהם ושחק אותם ושראם במים וצבע בהם קנאם בשינוי ומשלם דמיהם שהיו שוים בשעת הגזילה. ואם גזל סממנים שרוים וצבע בהן צמר או בגד שלו אין זה נקרא שינוי, מפני שהצבע מונח לפנינו על הצמר והבגד, ואעפ"כ צריך לשלם לו דמי הסממנים שהרי הפסידן ולא יוכל להעביר הצבע מעל הצמר והבגד, דכשיעביר יפסידם לגמרי [לבוש], ואם גזל צמר וסממנים שרויים מאיש אחד וצבע את הצמר בסממנים יכול לעשות השבה מעלייתא שיחזיר הצמר כך כמו שהיא צבוע והרי נתייקרה בשביל הצבע שעליה ונתפרע הנגזל הצמר והסממנים בהשבת הצמר הצבוע [שם]. ואם הוול הצמר הצבוע באופן שאינו שוה עתה אלא כמו שהיה שוה בהיותו לבן, ושואל הנגזל מהגזלן דמי הסממנים, דאומר לו אילו היית מחזיר לי

הצמר והסממנים הייתי מוכר הצמר בהמקח שמכרתי עתה ובהסממנים הייתי צובע איזה בגד שהיה מתייקר מפני הצבע, הוי ספיקא דדינא אי חזותא מילתא היא והרי השיב הסממנים עם הצמר כפי מה שגזל, או לאו מילתא היא ואינו אלא נוי בעלמא ולא ממשות ולא הוי השבה להסממנים כיון שאינו לוקח ביוקר בעד הצמר הצבוע וצריך לשלם לו דמי הסממנים בפני עצמם כמו שהיו שוים בשעת הגזילה, וכיון דספיקא דדינא הוא אין מוציאין מיד הגזלן, ואם תפס הנגזל אין מוציאין מידו לדעת הרמב"ם דמהני תפיסה בספיקא דדינא, ולהחולקים עליו לא מהני תפיסה. וזהו דוקא כשהוול הצמר אחר הצביעה, אבל אם הוול בשעת הצביעה הוי כמזיק וחייב מדיני דגרמי, אבל כשהוול אחר כך הרי לא הזיקו בשעת הצביעה ואומר לו הרי שלך לפניך [ש"ד] אבל כשצבע בהן צמר שלו חייב בכל ענין לשלם אפילו לא השביח הצמר, דהנגזל אומר לו תן לי הסממנים שהפסדתני דא"א להעבירם מעל הצמר כמ"ש [סמ"ע]:

בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק וכו', מנין שלא יהנה ממנו, ולא יצבע בו ולא ידליק בו את הנר וכו'.

וברמב"ם [הלכות מאכלות אסורות פרק ט"ז הלכה כ'], בגד שצבעו בקליפי ערלה ישרף, נתערב באחרים יעלה באחד ומאתים, וכן תבשיל שבישלו בקליפי ערלה ופת שאפאה בקליפי ערלה או בכלאי הכרם ישרף התבשיל והפת, שהרי הנייתו ניכרת בהן, נתערבו באחרים יעלו באחד ומאתים.

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרבבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמועטה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של \$1,000 תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורא וזכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם \$1,000 וחצי עמוד \$500, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

דף ק"א ע"ב

נבלעה בכסות, רואין אם מתכבסת הכסות ויוצא ממנה רביעית דם טמאה, ואם לאו טהורה אמר רב כהנא מקולי רביעיות שנו כאן, בדם תבוסה דרבנן.

רמב"ם [הלכות טומאת מת פרק ד' הלכה י"ג] רביעית דם שנבלעה בכסות אם מתכבסת ויוצאה ממנו רביעית דם הרי זה הכסות מתטמאה במגע ובמשא ובאהל ואם לאו אינה מתטמאה באהל והרי היא ככסות שנגעה במת שכל הבלועה שאינו יכול לצאת טהור, כיצד משערין אותה מכבסין אותה במים ומביא מים כמדתן ונותן לתוכן רביעית דם אם היה מראיהן שוה או שהיה מי הכבוס אדום יותר ממי המזג בידוע שיצא ממנה רביעית.

דף ק"ב ע"א

לאכלה ולא למלוגמא, לאכלה ולא לזילוף, לאכלה ולא לעשות ממנה אפיקטיוזין.

וברמב"ם [הלכות שמיטה ויובל פרק ה' הלכה י'] מיני כבוסים כגון בורית ואהל קדושת שביעית חלה עליהן ומכבסין בהן, שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לכל צרכיכם, אבל אין מכבסין בפירות שביעית ואין עושין מהם מלוגמא שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא למלוגמא ולא לזילוף ולא להקיא ולא למשרה ולא לכביסה.

ובסוגיא לא נתבאר שיש חילוק בין בורית ואהל לפירות שביעית, וכתב הכסף משנה דסובר רבינו דע"כ לא אפליגו רבי יוסי ורבנן אלא בפירות וכדדייק לישנא דברייתא ולישנא דקרא דלאכלה, אבל במיני כבוסים שאינם פירות אף לרבנן מכבסים בהם. ובירושלמי [פ"ז דשביעית] מיני כביסות מהו שיהא עליהן קדושת שביעית נשמענה מן הדא הירענין והבורית והאהל יש להן קדושת שביעית. פירוש קדושת שביעית חלה על הכביסה ולפיכך מכבסים, עיי"ש.

דף ק"ב ע"ב

אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע.

ובשולחן ערוך [חושן משפט סימן קפ"ג סעיף ה'] נתן מעות לשלוחו לקנות לו חטים, בין לסחורה בין לאכילה, והלך וקנה לו שעורים, או בהיפך, אם היה בהם הפסד הוא לשליח; ואם היה בהם ריוח, הוא למשלח. הגה: והוא הדין אם נתן לו מעות במחצית שכר נמי דינא הכי (טור). וכן אם שלחו עם סחורה להוליכה למקום פלוני והשליח הוליכה למקום אחר, אם הפסיד ההפסד לעצמו; ואם הרויח, הרווח לשניהם (טור סימן קע"ו ורבינו ירוחם נ"ל ח"א).

ויותר בביאור, נתן מעות לשלוחו לקנות לו חטים בין לסחורה ובין לאכילה והלך וקנה לו שעורים או להיפך, אם יש הפסד הוא לשליח ואם יש ריוח הוא למשלח, ואין השליח יכול לומר אם אין אתה מתרצה בין לריוח בין להפסד אתן לך מעותיך ואקבל הסחורה לעצמי, דקנס קנסו חכמים שכל המשנה ידו על התחתונה ויכול המשלח לומר ההפסד שלך והריוח שלי [שיטה מקובצת] אמנם אין האחריות על השליח בכה"ג רק ביוקרא וזולא, אבל אונס שלא בא מחמת השינוי, או גניבה ואבידה כשאינו מקבל שכר על השליחות פטור כיון שרצה לקבל הסחורה לעצמו, אבל אם אינו רוצה לקבלה לעצמו, או שנאנסה קודם שנתוודע להמשלח, חייב השליח בכל דבר, דכיון ששינה דינו על המעות כלוה וחייב באונסים [ש"ך ונתיבות המשפט] ואם היה ריוח הכל למשלח בכל עניין, דלא כיש חולקין ואומרים דהשכר לאמצע.

דף ק"ב ע"ב

אלא אמר אביי ה"ק הלוקח שדה בשם חבירו אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי, ואם אמר לו על מנת כופין את המוכר למכור וכו'.

שולחן ערוך [חושן משפט סימן קפ"ד סעיף ב'] ראובן שקנה שדה משמעון ואמר ליה ללוי קנתי אותה, וכתב שטר מכר בשם לוי, וחזר ראובן ואמר לשמעון: לעצמי קנתי חזור וכתוב שטר מכר בשמי, אין כופין את המוכר לכתוב לו שטר אחר בשם ראובן. ואם התנה עמו מתחלה ואמר ליה: לעצמי אני קונה וזה שאכתוב שטר בשם לוי כדי שלא ידעו בי שאני הוא הקונה, הרי זה כופהו לכתוב שטר אחר בשמו. ולא עוד אלא אפילו לא אמר כן למוכר, אלא שאמר לעדים תחלה בפני המוכר: יש לכם לכתוב לי שטר אחר על שמי, כופין אותו לכתוב שטר אחר על שמו. הגה: ואם קנה קרקע תחלה על שם לוי, אף על פי שלוי לא עשאו שליח, אם קנה במעות לוי לא יוכל לחזור בו (הגהות מרדכי פ"ד דמציעא).

ובביאור יותר להמבואר בסוגיא והאחרונים, ראובן שקנה שדה משמעון וא"ל אני קונה אותה ללוי וכתב לו שמעון שטר מכירה בשם לוי, ובאמת קנאה לעצמו, ומה שכתב השטר על שם לוי היה לו איזה טעם בדבר, קנה ראובן השדה אף שכוונת המוכר היתה למוכרה ללוי. וכבר נתבאר בסימן קפ"ג סעיף ד' דהמוכר מקנה בסתמא למי שהמעות שלו, ואם בא ראובן אחר כך ואמר לשמעון דע שלעצמי קנתי חזור וכתוב לי שטר אחר בשמי, אין כופין אותו שיכתוב לו שטר אחר על שם ראובן, דלא ניחא ליה לאינש בריבוי שטרות עליו מפני הקול שיצא עליו שיאמרו שמוכר שדותיו. ואפילו קנה על שם אדם גדול שידוע שאינו קונה, והמוכר הבין שקנה לעצמו, מ"מ אין יכול לכופו לכתוב לו שטר אחר בשמו, כיון שלא התנה עמו כן, ויכול המוכר לומר סברתי שאותו האדם הבטיח לך לכתוב לך אחר כך שטר מכירה, כך מבואר בסוגיא.

[סעיף ג'] החזיר לו כל הגזילה, או שמחל לו עליה, חוץ מפחות שוה פרוטה, אינו צריך להוליך אחריו אלא יבא הנגזל ויטול השאר, ואף על פי שהגזילה עצמה קיימת אין חוששין שמא תתייקר ונמצא הנשאר שוה פרוטה.

[סעיף ד'] מת הנגזל, כשבא הגזול לעשות תשובה יחזיר ליורשיו, אם הגזילה בעין. ואם אינה בעין (או שנשתנית), יחזיר להם דמיה כשם שהיה מחזיר למורישם.

וכתב ערוך השולחן, הגזול את חברו ורוצה להשיב את הגזילה ואין הנגזל בכאן, אינו מחוייב להוליך אחריו הגזילה למקומו אלא מודיעו למקומו שרצונו להחזיר לו גזילתו ויבא ויטלנה, ולא מיבעיא כשהוא לא הודה על הגזילה ועדים העידו שגזל, אלא אפילו אם תבעו הנגזל וכפר בו ואחר כך חזר והודה אינו חייב לרדוף אחר הבעלים להחזיר להם אלא יהא בידו עד שיבואו הבעלים ויטלו, ורק מחוייב להודיע להם מקודם. וכתב דנראה דזהו דוקא כשגזלו כאן והנגזל הלך למקום אחר, אבל אם גזלו במקום האחר שהנגזל גם עתה שם מחוייב להוליך לו למקום שגזלו, דכל הגזלים צריכין להשיב לאותו מקום שגזלו.

וכל זה כשלא נשבע, אבל כשנשבע לשקר ואחר כך הודה שחייב לשלם קרן וחומש ואשם אמרו דהגזול שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפילו למדי שכסף לא יחשבו, והטעם אמרו בסוגיא דכפרה לא הוי עד דמטי לידיה, דכתיב לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו, ולכן אפילו יודע הגזול בבירור שהנגזל לא נתייאש מ"מ אין לו כפרה עד ששייבנו לידו [ש"ך] וגם בזמנ"ז אף שאין קרבן מ"מ נוהג דין זה שאין לו כפרה עד ששייבנו לידו [שם]:

אמנם הרמב"ם [פ"ז מגזילה] כתב בלשון זה, אבל אם נשבע על שוה פרוטה ומעלה חייב לרדוף אחר הבעלים עד שיחזיר להם אפילו הם באי הים מפני שכבר נתייאשו מאחר שנשבע ואינם באים עוד לתובעו. עכ"ל. ודבר זה העתיקו בש"ע, ולפי זה אם לא נתייאשו א"צ להוליך לידם. והקשו עליו דהא בסוגיא מבואר הטעם משום דלא ה"ל כפרה כדלא מטי לידיה, ואיך יחדש טעם שלא נאמר בש"ס, ובאחרונים נאמרו תירוצים על זה, עיין בקצות החושן וערוך השלחן.

וכל מה שנתבאר זהו מדין תורה, ואפילו החזיר הגזילה כולה חוץ משה פרוטה בקרן חייב הגזול להוליכה ליד הנגזל כיון שנשבע לשקר, אבל פחות משה פרוטה א"צ להוליך אחריו אלא יבא הנגזל ויטלנה. ואף על פי שגזל חפצים והחזיר לו כל הגזילה ולא נשאר בידו רק פחות משה פרוטה אין חוששין שמא תתייקר ותעמוד על שוה פרוטה ונמצא שלא קיים השבה, אלא יש לו כפרה מיד ויוכל להביא קרבנו. ואם נתייקר קודם הכפרה י"א דא"צ להחזיר לו עוד כיון שפעם אחת לא היתה שוה פרוטה הוי כמחילה וי"א שצריך להחזיר [טור] וכן משמע

ואם התנה עמו מתחלה וא"ל דע שלעצמי אני קונה, וזה שאכתוב שטר בשם לוי יש לי כוונה בזה, ה"ז כופהו לכתוב שטר אחר בשמו, דזהו כמו שפירש לו שיכתוב לו שטר אחר בשמו, דלמה הודיעו שהוא הוא הקונה אם לא לכוונה זו. ולא עוד אלא אפילו לא אמר כן להמוכר אלא שאמר להעדים תחלה בפני המוכר יש לכם לכתוב שטר אחר על שמי כי לעצמי קניתי, והמוכר שמע ושתק, כופין אותו לכתוב שטר אחר על שמו, ואין יכול המוכר לומר סברתי שהעדים יכתבו לו שטר מכירה מלוי, דוודאי כוונתו היתה שיכתבו לו משמעון ולכן אמר בפניו, ולא היה לו לשתוק אם לא היה רצונו בכך. אמנם יש מי שאומר דגם בזה בעינן שאמר להמוכר לעצמי קניתי [עיין בט"ז] אבל ברא"ש וטור מפורש שאינו כן. והרמב"ם השמיט הך דאמירה לעדים המבואר בגמ' ותמהו עליו כל המפרשים. וכתב ערוך השלחן לבאר דס"ל להרמב"ם דיותר יש רבותא כשאמר להמוכר לעצמי קניתי ולא הזכיר לכתוב לו שטר אחר ועכ"ז כפינו לו לכתוב שטר אחר, וכ"ש כשאמר לעדים בפניו לכתוב לו שטר אחר אף שלא הזכיר לעצמי קניתי, דזה הרי כלול בדבריו, דאם לא כן למה לו עוד שטר, וכיון שכתב דין הראשון לא היה צריך לכתוב דין השני. ודבר פשוט שכשצריך לכתוב לו שטר אחר מחזיר לו הראשון:

דף ק"ג ע"א

הגזול את חברו שוה פרוטה ונשבע לו, יוליכנו אחריו למדי. לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו, אבל נותן לשליח בית דין. ואם מת יחזיר ליורשיו. נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש, מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש, מחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן אינו צריך לילך אחריו. נתן לו את החומש ולא נתן לו את הקרן, מחל לו על החומש ולא מחל לו על הקרן, מחל לו על זה ועל זה חוץ משה פרוטה בקרן צריך לילך אחריו.

ובשולחן ערוך [חושן משפט סימן שס"ז סעיף א'] הגזול את חברו, אף על פי שכפר בו, הואיל ולא נשבע, אם חזר והודה אינו חייב לרדוף אחר הבעלים להחזיר להם, אלא יהא בידו עד שיבואו, ויודיע אותם (טור ס"א) ויטלו את שלהם. אבל אם נשבע על שוה פרוטה ומעלה, חייב לרדוף אחר הבעלים עד שיחזיר להם, אפילו הם באי הים, מפני שכבר נתייאשו מאחר שנשבע, ואינם באים עוד לתובעו.

[סעיף ב'] אפילו החזיר הגזילה כולה, חוץ משה פרוטה, חייב הגזול להוליכה אחר הנגזל. ולא יתן לא לבנו של נגזל ולא לשלוחו, אלא אם כן עשה הנגזל השליח בעדים. וכן אם עשו בית דין שליח בעדים, ונתן לו, יצא; ואין צריך לומר אם נתן לבית דין, שיצא.

מהרמב"ם [ב"י]. כתב ערוך השלחן דאפשר דלדעה זו גם בלא נשבע כשהחזיר כל הגזילה לבד מפחות משהו פרוטה ונתייקרה דצריך להחזירה, דהרי ברשותו של נגזל נתייקרה, אבל אם גזל לכתחלה פחות משהו פרוטה ונתייקרה א"צ השבה דמיד שגזל מחל לו. וכן אם הנגזל מחל לו על כל הגזילה אפילו בנשבע הו"ל כפרה וביא קרבנו דמחילה א"צ קנין:

וכיון שהוא דבר קשה להוליך הגזילה למדינת הים כשהנגזל שם, תקנו חכמים מפני תקנת השבים שיניח הגזילה אצל בית דין שבעירו ויצוו שישלחו לידו מתי שירצו והוי כהשבה ליד הנגזל. ויתכן דלהרמב"ם כן הוא מדין התורה, דכיון דטעמו הוא מפני שמתייאש וכשיהיה אצל בית דין שוב אינו מתייאש, וכן אם עשו הבית דין שליח בעדים ונתן לו להשליח בית דין יצא ידי גזילו ונפטר מאחריות [סמ"ע] אבל לא יתן לא לבנו ולשלוחו של נגזל אא"כ עשאם לשלוחים בעדים, ואפילו בלא נשבע ג"כ לא יצא ידי השבה כשמסרה ליד בנו של נגזל או לשלוחו שלא בעדים כל זמן שלא מסרו ליד הנגזל [שם] וחייב באחריות:

דף ק"ג ע"ב

דתניא גזל אחד מחמשה ואינו יודע איזה מהן, וכל אחד אומר אותי גזל מניח גזילה ביניהם ומסתלק, דברי רבי טרפון וכו'.

יבואר אי"ה במקומו בבא מציעא ל"ז ע"א.

דף ק"ה ע"א

אמר רבא: גזל שלש אגודות בשלש פרוטות והוזלו ועמדו על שתיים, אם החזיר לו שתיים חייב להחזיר לו אחרת.

בעי רבא גזל שתי אגודות בפרוטה והחזיר לו אחת מהן, מהו. הדר פשטה וכו' אף על פי שגזילה אין כאן, מצות השבה אין כאן.

ולהלכה בשולחן ערוך [חושן משפט סימן ש"ס סעיף ג'] גזל ג' אגודות שוות שלשה פרוטות, והוזלו והרי שלשתן שוות ב' פרוטות, והחזיר לו שתיים, חייב להחזיר השלישית הואיל ובתחלתה היתה שוה פרוטה.

[סעיף ד'] גזל שתיים שוות פרוטה, והחזיר אחת אף על פי שגזילה אין כאן, מצות השבת גזילה אין כאן.

ובביאור יותר, הגזל פחות משהו פרוטה, אף על פי שעבר עבירה מ"מ אינה בתורת השבה, דלאו ממון הוא וישראל מוחל ע"ז, ומ"מ אם גזל שוה פרוטה והוזלה צריך להשיב אותה או דמיה, ולא עוד אלא אפילו גזל ג' אגודות ירק ששוות ג' פרוטות והוזלו שאינן שוות אלא שתי פרוטות והחזיר לו שתיים חייב להחזיר השלישית,

הואיל ובתחלתה היתה שוה פרוטה. והטעם, כיון דכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה, ובשעת הגזילה היתה שוה פרוטה, צריך לקיים מצות השבה, ולכן אפילו כשקיים מצות השבה בשתיים חייב לקיים גם בהפרוטה השלישית של שעת הגזילה. וכ"ש אם גזל שתי אגודות ששוות פרוטה והחזיר אחת, אף על פי שגזילה אין כאן, שהרי לא נשתייר בידו שוה פרוטה משעת הגזילה, מ"מ גם מצות השבה אין כאן, שהרי לא קיים והשיב את הגזילה כיון שלא החזיר שוה פרוטה. ואף על גב דלא מעכבא מצות השבה כשאין כאן גזילה, מ"מ לא קיים מצות עשה דוהשיב את הגזילה שהיה בידו לקיים. ולא דמי לפחות משהו פרוטה שגזל דלא חיילא עליה מצות השבה כלל, משא"כ בזה חיילא עליה מצות השבה ולא קיימה. ולכן י"א דבאמת מכין אותו שיקיים מצות השבה כמו שכופין על כל מצות עשה [טור בשם הרמ"ה]. וכל זה כשהחזיר האחת מדעתו, אבל כשבית דין הכריחוהו להחזיר והחזיר האחת כופין אותו להחזיר גם השניה [רא"ש] דבית דין שהזקקו לגזילה דשוה פרוטה גומרין אף על פחות משהו פרוטה.

דף ק"ה ע"ב

מילתא דאיבעיא ליה לרבא, פשיטא ליה לרבה; דאמר רבה: שורי גנבת, והוא אומר לא גנבתי, מה טיבו אצלך, שומר חנם אני עליו חייב, שהרי פטר עצמו מגניבה ואבידה, שומר שכר אני עליו חייב, שהרי פטר עצמו משבורה ומתה, שואל אני עליו חייב, שהרי פטר עצמו ממתה מחמת מלאכה.

וכן ברמב"ם [הלכות שבועות פרק ח' הלכה ח'] הגונב שור חבירו ותבעו ואמר לו שורי גנבת והוא אומר לא גנבתי, מה טיבו אצלך אתה הפקדתו אצלי ונשבע, חייב בשבועת הפקדון, שאילו הודה שגנבו היה חייב לשלם דמי השור מכל מקום ועכשיו שאמר פקדון הוא הרי פטר עצמו בכפירה זו מן הגנבה ומן האבדה שאם נגנב השור או אבד אחר הודאה זו היה פטור מלשלם.

[הלכה ט'] וכן אם טען ששכרו ונשבע חייב בשבועת הפקדון שהרי פטר עצמו מן השבירה ומן המיתה, וכן אם טען ואמר השאלתו לי ונשבע חייב בשבועת הפקדון שהרי פטר עצמו מן המיתה בשעת המלאכה כמו שיתבאר בהלכות השאלה.

כי תניא ההיא דקאמר ליה הילך, כי קאמינא דקיימא באגם. אמר רב ששת הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין.

וכתב הרמב"ם [הלכות שבועות פרק ח' הלכה י'] לפיכך אם אמר לא גנבתי אבל אתה הפקדתו אצלי או שכרתי לשומרו או השאלתה לי והרי שורך לפניך קחהו ונשבע על זה הרי זה פטור משבועת הפקדון, שהרי הודה בקרן ולא פטר עצמו בכפירה זו מכלום.

[הלכה י"א] וכן אם אמר לו אתה מכרתו לי ועדיין לא נתתי דמיו אם תרצה קח דמיו או הרי שלך לפניך, או שאמר לו אתה נתת לי בשכר מלאכה שאעשה לך אם תרצה שאעשה לך או קחנו ולך, תועה בדרך מצאתו ולא ידעתי שהוא שלך עכשיו שידעתי קחנו ולך, או שאמר אחר פרתי רץ והרי הוא לפניך, ונשבע על כל טענה מאלו פטור משבועת הפקדון שהרי לא פטר עצמו מכלום, וחייב בשבועת ביטוי שהרי נשבע על שקר.

אמר רב ששת הכופר בפקדון, נעשה עליו גזלן וחייב באונסין.

שולחן ערוך [חושן משפט סימן רצ"ד סעיף א'], תבעו הפקדון וכפר בו, מיד נעשה עליו גזלן, וחייב באונסים ופסול לעדות ולשבועה. בד"א, שיש עדים שבשעה שכפר בו היה ברשותו. אבל אם אין עדים, לא, שמא נאבד ממנו ואמר: אכפור בו ואדחנו עד שאמצאנו ואחזירנו לו.

ויותר בהרחבה, תבע המפקיד את הפקדון וכפר בו הנפקד ואמר לא היו דברים מעולם או החזרתי לך ונתברר ששקר אמר, נעשה עליו גזלן מיד וחייב באונסים ופסול לעדות ולשבועה, ואפילו הפקיד אצלו שלא בעדים [סמ"ע], דכיון שעתה נתברר שקרו ע"י עדים, הוה גזלן. בד"א כשיש עדים שבשעה שכפר בו היה הפקדון ברשותו וידע ממנו, ואינו נאמן לומר שזה שאמר לא היו דברים מעולם מפני שבא לידו בתורת מכר, ובה אין העדים מכחישים אותו, דא"כ היה לו לפרש. אבל אם אין עדים שהיה הפקדון ברשותו בעת כפירתו, אפילו נתברר אחר כך שהפקדון אצלו, מ"מ אינו נעשה גזלן, דאמרינן שמא בעת מעשה נאבד ממנו הפקדון ואמר אכפור בו עתה ואדחנו עד שאמצאנו ואחזירנו לו, דאין ביכלתו של אדם להוציא את מי שהוא בחזקת כשרות כל כמה שביכולת להכשירו, ודין זה כמו במלוה שם, דהכופר במלוה כשר לעדות דאמרינן אשתמוטי הוא דקא משתמט עד שישגי מעות. ודוקא כשלא נשבע אבל אם נשבע לשקר פסול מצד שבועתו. ואף על גב דנתבאר בסימן רצ"ב סעיף א' דבאמירה בעלמא לא נתחייב באונסין, זהו לענין שליחות יד שאינו כופר בעיקר הפקדון ויכול להיות שלא יקיים דברו, אבל כשמכחיש עיקר הפקדון לבעליו אין לך גזלן גדול מזה. וכתב עוד ערוך השלחן דנראה עוד דאע"ג דמשמע מהטור והש"ע דגם לענין אונסין כשאין עדים שהפקדון היה אצלו בעת כפירתו אינו מתחייב באונסין, מ"מ יכול המפקיד להשביעו שלא היתה כוונתו לגזלו, דבגמרא לא אמרו זה רק לענין שאינו נפסל לעדות מפני חזקת כשרותו, אבל מ"מ איך נפקיע ממנו של זה בשביל חזקת כשרותו של זה ולכן יכול להשביעו לכל הפחות:

דף ק"ו ע"א

אמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך, והלה אומר אין לך בידי כלום, ונשבע ובאו עדים פטור, שנאמר: ולקח בעליו ולא ישלם, כיון שקבלו בעלים שבועה, שוב אין משלמין ממון.

ולהלכה נפסק בשולחן ערוך [חושן משפט סימן פ"ז סעיף כ"ט] דלא כרב הונא, אלא שאין השבועה קונה לו ממון, וז"ל שם, מי שכפר בכל, ועד אחד מכחישו, ונשבע להכחיש העד, ואחר כך הביא התובע עד אחר, מצטרף עם הראשון ומשלם לו זה, אף על פי שנשבע עליו, ונעשה עוד חשוד על פי שנים עדים.

[סעיף ל'] אף על פי שנשבע הנתבע ונפטר על פי בית דין, אם תפס התובע אחר כך משלו בלא עדים, וטוען שתופס על אותה תביעה שנשבע לו עליה, שלא נשבע לו באמת, הדין עם התופס, ונאמן במגו שלא תפסתי משלך כלום, ונשבע היסת, ונפטר. ואין צריך לומר שאם הביא התובע עדים אחר שנשבע, בין שבועה דאורייתא בין שבועת היסת, שמוציאין מידו ונותנין לזה, ונעשה חשוד על פי העדים.

ויותר בביאור, מי שכפר בכל ועד אחד מכחישו ונשבע להכחיש העד ואחר כך הביא התובע עוד עד אחד מצטרף השני עם הראשון ומשלם לו אף על פי שנשבע עליו דלא קנה הממון בשבועתו, ולא עוד אלא דנעשה חשוד על השבועה ע"פ שני עדים. ואף על גב דגם בלא העד השני נעשה חשוד ע"פ הראשון והבעל דבר, אמנם בזה אינו נעשה חשוד מיד אלא אחר מכאן כשיעיד הבע"ד שלשקר נשבע, אבל בעת מעשה אינו חשוד עדיין, דבע"ד אינו נאמן בשעת מעשה שנוגע בדבר, אבל בכאן ע"פ עד השני נעשה חשוד מיד [סמ"ע].

וכיון שאין השבועה קונה לו הממון, לפיכך אף על פי שנשבע הנתבע ונפטר ע"פ בית דין אם תפס אחר כך ממנו ממון בלא עדים וטוען שתופש אותו על אותה תביעה שנשבע לו עליה מפני שנשבע לשקר, הדין עם התופס, ונאמן במיגו שלא תפס כיון שאין לו עדים, ונשבע היסת ונפטר. ואפילו השביעו מקודם ע"י עד ונשבע להכחיש העד ואחר כך תפס מזה, לא אמרינן דהוא פטור משבועה מפני העד המסייע, והטעם דעד המסייע אינו פטור משבועה במקום שאין לו נאמנות רק מכח מיגו [א"ת] אבל כשהביא עוד עד וודאי דמוציאין מידו בלא שבועה ונעשה חשוד על פיהם כנ"ל. וזה שאמרנו שנשבע היסת זהו דווקא כשתפס מעות, אבל תפס חפץ שזהו רק כמו משכון וצריך להחזירו ולקבל מעות אינו די בהיסת וצריך לישבע בנקיטת חפץ כיון שבא להוציא [שער משפט]. וכן מי שפטר והוה בית דין מלישבע ע"י עד המסייע ואחר כך תפס התובע שלא בעדים ורצונו לישבע שבועה דאורייתא להכחיש העד, הדין עמו וישבע שבועה דאורייתא להכחיש העד, ואינו יכול הנתבע לומר דכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי הוא כשנים ואיך יכול אחר כך התובע לתפוס הרי הוא כשני עדים, דבאמת התורה לא האמינה עד אחד רק לשבועה ולא לממון [עבודת הגרשוני]. וכל זה שבארנו דגם אחר השבועה אם תפס שלא בעדים הדין עם התופס זהו

דווקא בשבועה ראשונה, אבל בהיפוך שבועה שהנתבע הפכה על התובע שישבע ויטול ונשבע ונטל אין ביכולת הנתבע לתפוס אחר כך מהתובע ולטעון שנשבע לשקר, כיון שהוא עצמו האמינו, רק אם באו עדים יכול להוציא מידו דלא האמינו רק נגד עצמו ולא נגד עדים [צ"צ]:

דף ק"ז ע"ב

הטוען טענת אבידה בפקדון ונשבע, וחזר וטען טענת גניבה ונשבע, ובאו עדים פטור, הואיל ויצא ידי בעלים בשבועה ראשונה. אמר רב ששת: הטוען טענת גנב בפקדון, כיון ששלח בו יד פטור; מאי טעמא הכי קאמר רחמנא: ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו וגו', הא שלח ידו - פטור.

וכתב הטור [חושן משפט סימן שנ"ב], [א] הטוען על הפקדון שבביתו שנגנב ונשבע על זה ואחר כך באו עדים שנשבע לשקר שהיה הפקדון בידו דינו כגנב וחייב בכפל ואם טבח או מכר משלם ד' וה' אבל אם לא נשבע קודם שבאו עדים לא:

[ב] כתב הרמב"ם שאם שלח בו יד תחילה פטור מן הכפל אף על פי שאחר כך נשבע ובאו עדים וא"א הרא"ש ז"ל כתב דחייב. [דפליגי הרמב"ם והרא"ש אי הלכה כרב ששת. דלרמב"ם הלכה כרב ששת ולרא"ש לית הלכתא כוותיה, וכן דעת הראב"ד]:

[ג] טען נאבד ונשבע על זה ונפטר וחזר וטען נגנב ונשבע ואחר כך באו עדים והכחישוהו פטור מכפל שכבר נפטר בשבועה הראשונה:

[ד] הטוען טענת גנב בפקדון ונשבע ובאו עדים וחזר וטען טענת גנב ונשבע ובאו עדים אפילו כמה פעמים זה אחר זה חייב על כל שבועה ושבועה:

[ה] ואם כפר ונשבע ה' פעמים משלם ששה הקרן וה' כפלים על ה' שבועות:

[ו] כתב הרמב"ם הפקיד לשנים וטענו נגנב ונשבעו שניהם והודה האחד ועל השני באו עדים בין שניהם משלמין הקרן ובכפל מיבעיא לן ולא איפשיטא לפיכך אין מחייבין אותו ואם תפש לא מפקינן מיניה ואין נראה כן בגמרא אלא כפל פשיטא דמשלם אותו שבאו עליו עדים ובחומש מיבעיא:

[ז] תבע המפקיד פקדונו מנפקד ונשבע שנגנב והוכר הגנב ותבע הנפקד לגנב והודה שגנבו ואחר כך תבעו המפקיד וכפר ובאו עדים שגנב אם באמת נשבע הנפקד כשנשבע שנגנב ונמצא הוא שיש לו לתובע לגנב שאע"פ שיצא מידי בעלים מכל מקום עליו מוטל להחזיר אחריו להודיע שנשבע באמת וכשהודה לו נפטר מן הכפל ואין לו עסק עם המפקיד לפיכך אינו חייב על הכפירה שיכפור

לו ואם לשקר נשבע כגון שנגנב בפשיעה או שטען נאנסה ונמצא שנגנבה כתב הרמב"ם אין מוציאין הכפל מהגנב ואם תפשו הבעלים אין מוציאין מידם. ע"כ. ולפי גירסת רש"י יראה שהבעלים מוציאין הכפל מיד הגנב:

[ח] תבע המפקיד לנפקד ושילם ואחר כך הוכר הגנב ותבעו המפקיד והודה לו שגנב ואחר כך תבעו הנפקד וכפר ובאו עדים שגנב אין מוציאין הכפל מיד הגנב ואם תפש הנפקד אין מוציאין מידו:

[ט] הטוען טענת גנב בפקדון של קטן פטור אפילו נתנו לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול דכתיב כי יתן איש אל רעהו עד שתהא תביעה ונתינה בגדול:

[י] מי שמצא אבידה וטען נגנבה ונשבע ואחר כך באו עדים שהיתה בביתו גם זה דינו כגנב להתחייב בכפל וד' וה' וכתב הרמב"ם והוא שטען שנגנב בלסטים מזויין שאם לא נגנבה באונס לא מיחייב בכפל שהרי לא נפטר זה בטענתו מן הקרן שהוא כשומר שכר ולפי מה שכתבתי למעלה דשומר אבידה כשומר חנם מיירי שפיר בסתם גנב שהרי פוטר עצמו בטענת גנב:

שלוש שבועות משביעין אותו שבועה שלא פשעתי בה, שבועה שלא שלחתי בה יד שבועה שאינה ברשותי.

וכתב שולחן ערוך [חושן משפט סימן רצ"ה סעיף ב'] נמצא כל שומר שנשבע שבועת השומרים כולל בשבועתו ג' דברים: ששומר כדרך השומרים ושאיירעו כך וכך; ושאינו ברשותו; ושלא שלח בו יד קודם שאירעו המאורע הפוטר אותו. ואם רצה לשלם, נשבע שאינו ברשותו וכולל בשבועתו שכך וכך היה שוה. שילם ולא רצה לישבע ואחר כך הוכר הגנב, כל שבח דאתי מעלמא, אבל לא שבח דמגופא (טור).

ונבאר כאן יותר אף שעיקר הסוגיא במסכת בבא מציעא. שומר חנם שאמר הריני משלם ואיני נשבע שבועת השומרים, אם היה הפקדון דבר שכל מינו שוה וגם מצוי לקנותו בשוק כמו פירות ויריעות של צמר ושל פשתן השוות בכל ענינם זל"ז, או קורות שאינן מצוירות וכל כיוצא בהם, ה"ז משלם ואינו נשבע. אבל אם היה הפקדון בעל חי או בגד מצוייר או כלי מתוקן או דבר שאינו מוצא לקנות בשוק כמותו, אף שכל מינו שוה, חוששין שמא עיניו נתן בו ורצונו לעכבו לעצמו, ולכן משביעין אותו בנקיטת חפץ שאין החפץ ברשותו שנגנב או נאבד ואחר כך משלם, ומרויח שא"צ לישבע ששמרו כראוי שלא פשע ושלא שלח בו יד, דזה ירא לישבע דשמא לא שמר כראוי באיזה זמן או שמא פעם אחת נהנה מן הפקדון והוי שליחות יד [סמ"ע]. וי"א דה"ה אפילו קבל כבר המפקיד התשלומין מידו מ"מ ביכלתו להשביעו אחר כך שבועה זו שאינו ברשותו [רא"ש]. וה"ה לשארי השומרים כגון השואל שאמר מתה או נגנבה ושומר שכר

והשוכר שאמרו נגנבה או נאבדה, אף על פי שהם חייבים לשלם משביעים אותה שבועה שאינה ברשותם ואחר כך משלמים דמי הבהמה או החפץ, מפני שאנו חוששין להם שמא עין נתנו בה. ואם אמרו הבעלים שהיה שוה יתר על זה, כולל בשבועתו שאינו שוה אלא כך וכך. ואין חילוק בזה בשומרים, בין שאומרים שחייבים לשלם ובין שאומרים שאין חייבין לשלם אלא שמפני שאין רצונם לישבע שבועת השומרים משלמים, מ"מ שבועה שאינה ברשותו נשבע:

נמצא דכל שומר שנשבע שבועת השומרים כולל בשבועתו ג' דברים, ששמר כדרך השומרים שלא פשע בה, וזה שאירע הסיבה להפקדון הוא שלא ע"י פשיעתו,

וגם נשבע שאינה ברשותו, שזהו עיקר שבועת השומרים שחייבתו תורה, והיא שבועה שנגנבה או נאבדה או נאנסה, וצריך להקדימה משבועה שלא פשע בה, ואפילו הקדים את השבועה שלא פשע ושמה שאירע להפקדון היתה שלא בפשיעתו, מ"מ צריך לישבע גם את השבועה שאינה ברשותו, דיכול להיות אמת שנגנבה אבל הגנב החזירה לו, או שנאבדה ומצאה, או נאנסה והוסר האונס. וכן צריך לישבע שלא שלח בה יד קודם שאירע המאורע הפוטר אותו. ואם רצה לשלם נשבע שאינה ברשותו, אם הוא דבר שאינו מצוי או שאין כל מינו שוה, וכולל בשבועתו שכך וכך היה שוה אם המפקיד אומר שהיה שוה יותר.